

MAS MEDIJI I EVANGELIZACIJA

VALENTINA MANDARIĆ
Pantovčak 72A, 10000 Zagreb

Stručni članak
Primljeno 1. 5. 1995.
UDK 371.333:268

Sažetak

Živimo u novim društveno-kulturnim okolnostima koje su bitno obilježene naglim širenjem i utjecajem mas medija. U trajnom nastojanju ostvarivanja dijaloga između kulture i vjere, kao bitnog preduvjeta za uspješnu evangelizaciju, pred Crkvom su novi pastoralni izazovi koji su posljedica inovacija na području komunikacije. Autorica ovog članka analizira posljedice utjecaja mas medija na današnjeg čovjeka i društveni život u cjelini. Analizira dva njihova utjecaja: pozitivni i negativni. Crkva je oduvijek u mas medijima prepoznavala plod čovjekove stvaralačke kreativnosti kojom ga je obdario sâm Stvoritelj. U trećem dijelu članka autorica donosi pregled crkvenih dokumenata posvećenih mas medijima. U završnom dijelu daje moguće pastoralne smjernice kako bi mas mediji mogli poslužiti kao kanali u širenju Radosne vijesti.

0. UVOD

Mas mediji su nedvojbeno jedna od bitnih oznaka moderne kulture. Postali su sinonim za izvanredno velik napredak u modernom društvu. Što reći o mas medijima kada oni danomice govore novim jezicima? Neće ovdje biti riječ o sredstvima društvenog pripočivanja gledanim sa znanstveno-tehnološkog aspekta. To je stvar stručnjaka na tom području. Mi želimo ukratko analizirati kako se mas mediji odražavaju na život suvremena čovjeka. U kojoj mjeri oni djeluju na moderni stil življenja.

U prvom dijelu promatramo mas medije kao nezaobilazan dio moderne kulture. Mas mediji sudjeluju u izgradnji kulturnog ambijenta u kojem čovjek živi. Stoga u drugom dijelu ukazujemo na pozitivne i negativne posljedice utjecaja mas medija na čovjeka pojedinca i na društvene grupe, te na društvo u cjelini.

Crkva u mas medijima prepoznaje Božje darove koji su plod čovjekove kreativnosti i stvaralaštva. Od samih početaka crkveno učiteljstvo je davalo smjernice kako se mas mediji ne bi zloupotrebom okrenuli protiv čovjeka. Zato treći dio ovog članka jest kratak pregled crkvenih dokumenata koji se bave ovom tematikom.

U završnom dijelu nastojimo nešto reći o tome kako mas mediji mogu poslužiti kao idealno sredstvo u širenju Radosne vijesti.

1. MAS MEDIJI - KONSTITUTIVNI DIO MODERNE KULTURE

Želimo li razumjeti što se to događa s nama, oko nas i općenito u društvu, potrebno je pažnju usmjeriti na mas medije koji su postali važan čimbenik u društveno-kulturnom ambijentu. Kada kažemo mas mediji ili sredstva društvenog pripočivanja, onda ne mislim isključivo na radio i TV,

nego na sve oblike kojima se moderni čovjek služi u komunikaciji. To su: knjiga, razni oblici pisane riječi, radio, TV, film, satelit, kabelska televizija, video, kompaktni diskovi, kompjutorski sustavi i mreže, sateliti, digitalna tehnika, faks, telefaks, telefon, mobitel itd., tj. sva ona sredstva pomoću kojih ostvarujemo odnose s drugima. Tehnološke inovacije na području komunikacija su nedostižne i nepredvidive. Negdašnja senzacija na znanstvenom polju - kompjutor, danas je igračka u dječjim rukama.

Što sve to znači za današnjeg čovjeka i modernu kulturu? Sveti Otac, analizirajući današnju situaciju obilježenu sredstvima javne komunikacije, ističe kako je prvi areopag novog doba svijet komunikacija, koja sve više objedinjuje čovječanstvo, te ga čini - kako se običava reći 'svjetskim selom'. Sredstva društvenog priopćivanja vrše tako važnu ulogu da za mnoge postaju glavnim sredstvima informacije i obrazovanja, vođenja i savjetovanja za pojedinačno, obiteljsko i društveno ponašanje." ("Redemptoris Missio", br. 37.) Kada se nekada željelo istaknuti napredak u suvremenom društvu, govorilo se o atomskom dobu ili nuklearnoj eri. Danas se sve više za našu kulturu rabe izrazi ili sinonimi poput ovih: svijet informacije, kultura mas medija, svijet informatike, svijet slike itd. Sve to kazuje na ulogu koju sredstva društvenog priopćivanja imaju u modernoj kulturi i društvu. Mas mediji su važni čimbenici u izgradnji kulturnog humusa iz kojeg izrasta suvremeni čovjek. Danas se čovjek već toliko navikao na njih da zapravo teško uočava u kojoj mjeri oni imaju utjecaj na njegov život. Nekada su sredstva društvenog priopćivanja bila povlastica pojedinaca i služila su kao izvor informacija ili način ispunjavanja slobodnog vremena. Međutim, ona danas predstavljaju određenu nužnost u ostvarivanju svakodnevnih poslova. Mas mediji su postali kvazi poslovni partneri. Jedna telefonska tajnica je preuzela mjesto nekadašnje tajnice koju je isključivo obavljao muškarac ili žena. Jednostavno rečeno, bez mas medija ne može se zamisliti niti uspješno organizirati život u modernom

društvu. Sredstva društvenog priopćivanja, kao izvor informacije i razonode, postali su važni čimbenici u odgojno-obrazovnom procesu.

Svojom širokom mrežom informacija i brzim prenošenjem pridonijele su brzom razmjeni vrednota među različitim narodima i kulturama.

Analiziramo li životni ritam moderna čovjeka, uočiti ćemo njegovu ovisnost o mas medijima. Već na početku radnog dana, rano ujutro dok ustaje i sprema se na posao, sluša radio; na putu do radnog mjesta čita ili sluša; dok čeka u banci, trgovini, frizerskom salonu, čita novine ili prati nešto na ekranu. I njegov radni dan najčešće završava gledanjem TV, slušanjem radija ili listanjem dnevnog tiska. Neki smatraju da današnji čovjek uz spavanje, najveći broj sati provodi u druženju s različitim medijima. To se posebno odnosi na mlade generacije.

Utjecaj mas medija na čovjeka je toliko jak da pod tim utjecajem čovjek počinje gledati, prosuđivati i definirati svoj ambijent onako kako ga vide i definiraju TV, radio ili novine. Televizijski kritičar Carlie Haas tvrdi kako "slike koje nas okružuju sve više postaju televizijske slike i ljudski mozak sve više radi u televizijskom ritmu. Život postaje televizijski život."¹ Viđenje i prosuđivanje stvarnosti, ali i naša međusobna komunikacija sve više gube na originalnosti i sve više postaju fotokopije onoga što slušamo, vidimo ili čitamo u sredstvima društvenog priopćivanja.

Mas mediji su promijenili i čovjekov ritam rada. Današnji "čovjek s antenom", novi profesionalist, mijenja svoj način rada. Centar njegova djelovanja nije više ured, kojim su dirigirali ljudi (tajnica, savjetnik...), nego on sam. Živimo u takvom društvu gdje jedan poslovan čovjek, zahvaljujući faksu, telefonskoj tajnici, mobitelu i kompjutoru, može stupiti u kontakt s cijelim svijetom a da se ne pomakne ispod

1 R. SNOW, *La cultura dei mas-media*, ERI, Torino, 1987, str. 35-36.

kišobrana.* Svoju komunikacijsku dimenziju čovjek sve više podređuje tehničkim aparatima i pritom dobiva brzo i točno potrebne podatke ili usluge. Međutim, nameće se pitanje može li takav način komuniciranja, koji sve više isključuje osobu kao partnera, zadovoljiti čovjekovu duboku potrebu za komuniciranjem?

Kakve sve mogu biti posljedice naglog povećanja broja raznih medija i tehnologije u sredstvima društvenog priopćivanja?

2. TEMELJNE ZADAĆE MAS MEDIJA

2.1. Pozitivni vid

Crkveni dokument "Communio et progressio" naglašava kako je temeljni cilj mas medija ostvarivanje "sveopćeg zajedništva".³ I drugi važni dokument, koji se pojavio dvadeset godina kasnije, "Aetatis novae", sažima ciljeve mas medija kroz duh služenja, ističući da bi mas mediji trebali biti u službi ljudi i kultura,⁴ u službi dijaloga sa svijetom (br. 8); u službi ljudskog društva i društvenog napretka (br. 9); u službi crkvenog zajedništva (br. 10) i u službi nove evangelizacije (br. 11).

Iz gore navedenih dokumenata proizlazi da je uloga mas medija ostvarivanje čovjekova dobra i dobra ljudske zajednice.

Mas mediji nisu samo izvor informacija, oni štoviše utječu na stvaranje ljestvice vrednota koja postaje temeljnim kriterijem u prihvaćanju ili odbacivanju određenih sadržaja. Najčešće su sredstva društvenog priopćivanja predstavnici legitimiteta ili valjanosti onoga što treba biti ponuđeno širokom sloju građana kao moralno dobro. Stoga je velika odgovornost glavnih urednika na tome koje sadržaje nude širokim slojevima ljudi. Posebno su odgovorni za poštivanje integriteta i moralnog dostojanstva primatelja. Jer kako naglašava "Communio et Progressio": "Sredstva su priopćivanja poput javne govornice gdje ljudi mogu postavljati pitanja i davati odgovore. To iznošenje i suočavanje različitih mišljenja ima duboki odraz na društveni život, obogaćuje ga i unapređuje njegov razvitak." (br. 25). Zahvaljujući širokoj mreži mas medija danas svijet ima mo-

gućnost brzog međusobnog povezivanja i brze razmjene kulturnih vrednota između različitih kultura i civilizacija. Mas mediji povezuju ljude i kulture. Omogućuju brzo kolanje informacija, a time razvijaju kod ljudi osjećaj pripadnosti velikoj svjetskoj obitelji. Mas mediji uvelike pridonose razvijanju međusobne solidarnosti kada su u pitanju velike prirodne katastrofe ili ratni sukobi. Stoga Crkva u njima vidi "povlašten put prema stvaranju i prenošenju kulture"⁵.

Mas mediji imaju presudan utjecaj na stvaranje cjelokupne gospodarsko-ekonomske i kulturne politike u jednom društvu. Moglo bi se reći da su mas mediji poput retrovizora koji oslikavaju situaciju u jednom društvu. Oni, zatim, imaju veliku strategijsku ulogu u postavljanju i ostvarivanju važnih ciljeva koje društvo želi ostvariti. O sredstvima društvenog priopćivanja puno ovisi kako će biti primljeni određeni zakon ili gospodarska mjera. Moć propagande je nesaglediva.

Sredstva društvenog priopćivanja imaju bezgraničnu moć utjecaja, a često ih posjeduju male grupe ljudi. Stoga u vidu monopola postoji velika opasnost da ne budu u službi čovjeka i društva, nego razorna moć u rukama pojedinaca.

2.2. Negativne posljedice utjecaja mas medija

Istaknuli smo temeljno načelo koje bi trebalo vrijediti u komunikacijskoj politici: opće dobro pojedinca i cijelog društva. Mas mediji bi se trebali založiti za čovjekovo veće promaknuće i trajno obogaćivanje njegovih kulturnih i duhovnih dobara. Polazeći od toga, može se reći, da su sredstva priopćivanja najefikasnije oružje u borbi za

2 Usp. C. GALLUCI, *L'uomo senza fili*, u "L'Espresso", 21. lipnja 1991.

3 PAPIŃSKO VIJEĆE ZA SREDSTVA DRUŠTVENOG PRIOPĆIVANJA, *Communio et progressio*, Zagreb, KS, "Dokumenti" 36.

4 PAPIŃSKI SAVJET ZA SREDSTVA JAVNOG PRIOPĆIVANJA, "Aetatis novae". *Pastoralna uputa o društvenoj komunikaciji dvadeset godina nakon "Communio et progressio"*, Zagreb, KS, 1992, "Dokumenti" 98.

5 IVAN PAVAO II, *Christifideles laici*, Zagreb, KS, 1990, "Dokumenti" 93, br. 44.

čovjeka i važan čimbenik u integracijskom procesu za kojim danas svijet teži. Događa se, međutim, da mas mediji nisu samo "blago demokracije" nego i "vrutak demagogije".⁶ Oni nisu isključivo u službi demokracije, u smislu da oslobađaju za slobodu misli svakog građanina, nego znaju biti sredstva u rukama moćnika koji onda manipuliraju ljudskim mišljenjima, a time i čovjekovim dostojanstvom. Dobro znamo posljedice kada su mas mediji bili sredstva ostvarivanja ideoloških ciljeva pojedinaca ili naroda u određenim povijesnim epohama. Dosta se sjetiti nacizma u Njemačkoj ili pak komunizma kod nas.

Svjesni razornih posljedica koje sredstva društvenog priopćivanja mogu izazvati u jednom društvu, crkveni dokument "Aetatis novae", upozorava: "Isto tako kao što zloupotreba javnih ustanova može pretvoriti i ideološku i političku manipulaciju, može i posve slobodna komercijalizacija i privatizacija prenošenja i odašiljanja informacija proizvesti dalekosežne posljedice. Da se ne bi dogodila manipulacija manjine većinom, potrebno je onima koji njima barataju poznavanje načela poretka moralnih vrijednosti i spremnost da ih ostvaruju (br. 4). Iza svakog aparata stoji čovjek koji još jednom potvrđuje na što je sve spreman kada ima moć u rukama, a nema zdravih moralnih kriterija koji se temelje na istini i poštovanju ljudskog dostojanstva. Kada se u prvi plan stavi vlastiti kapital ili drugi interes, mas mediji postaju sredstvo u ostvarenju tih interesa, a ne izvor informacije i kanal širenja kulturnih vrednota."⁷ Kreatori sadržaja koje primamo preko mas medija većim dijelom se povode za željama slušatelja gledajući pritom ne stvarnu vrijednost i kvalitetu tih sadržaja nego prvenstveno njihovu isplativost u odnosu na njih. Sredstva društvenog priopćivanja "predstavljaju svakako novi vid suvremene kulture jer uspijevaju utjecati na široke slojeve ljudi. Dakako da tu kulturu mogu obogatiti, ali je mogu i lišiti njezine veličine i dostojanstva ako se lako prilagođavaju intelektualnim i duhovnim mogućnostima nižeg sloja gledalaca i slušatelja" ("Communio et progressio", br. 53). Uloga mas medija je u podiza-

nju kulturnog standarda primatelja, a ne podupiranje njegovog stalnog devalviranja. Kada je riječ o kulturnom standardu primatelja, zanimljivo je primijetiti da kod nas serijal "I bogati plaču" (u posljednje vrijeme se prikazuje na TV) ima veliki broj gledatelja. Taj podatak nešto govori o kulturnom standardu naših gledatelja, ali i onih koji seriju emitiraju!?

Nije rijetkost da se oni koji uređuju radio i TV programe povode za stanovitim klišejima koji karakteriziraju ograničene interese slušatelja ili gledatelja.

Postoji opasnost da ljudi pod utjecajem mas medija steknu određeni imunitet u odnosu na stvarnost koju vide uz pomoć mas medija. Provode li mnoge sate pred TV-ekranima, kod njih se javlja otupljenost i ne ostvaruje se istinski susret s onim što se oko nas događa. Sve to djeluje samo kratko dok slika stoji pred našim očima. Tako neki vide u mas medijima društveni narkotik koji uzimamo svaki dan, ali više ne djeluje. Postajemo imuni i ne događa se nikakva unutarnja aktivnost nego čak krećemo prema indiferentizmu u odnosu na događaje koje preko njih pratimo.

Bilo bi zanimljivo istražiti koliko je u ove četiri ratne godine, u kojima ljudi svaki dan prate preko TV i radija ratna stradanja, u slušateljima i gledateljima porastao osjećaj solidarnosti, a koliko indiferentnosti!

Mas mediji imaju veliki utjecaj na odgojnu dimenziju čovjeka, posebno djece i mladih. Ona su naprosto postala jedna od najutjecajnijih odgojnih ustanova. Njihov je utjecaj jači nego obiteljski, školski ili pak religiozni. Djeca, čiji su roditelji zaposleni,

6 F. CSOKLICH, *Moć i nemoć medija*, u: "Svesci", 70-73/1991, Zagreb, KS, str. 85.

7 "... Ono čega se danas moramo bojati nisu više oni - ili ipak jesu iznova? - koji bacaju knjige na lomaču, nego oni koji ljudima oduzimaju naviku i užitak čitanja knjige; ne oni koji zadržavaju informacije, nego oni koji nas tako obasipaju informacijama da se od njih možemo obraniti samo pasivnošću i introspekcijom: ne oni koji skrivaju istinu, nego oni koji dopuštaju da ona nestane u moru beznačajnosti; ne više oni koji uspostavljaju trivijalne kulture i u biti promiču posao velikih varki, nego se moramo bojati onih koji iz bezgranične težnje ljudi za razbibrigom stvaraju kapital", *Isto*, str. 86.

provode više od šest sati pred TV ekranima. Ako to usporedimo s brojem sati koje provode u razgovoru s roditeljima, dolazimo do zaključka da su mas mediji postali današnji moderni odgojitelji. Djeca uz pomoć TV ekrana otkrivaju svijet i polako prihvaćaju televizijske kriterije u vrednovanju svijeta i života. Stoga bi oni koji imaju u rukama TV, radio, videoteke i tisak trebali biti svjesni kolika je njihova odgovornost u odgoju mladih naraštaja.

3. MAS MEDIJI I CRKVENO UČITELJSTVO

Ako na mas medije gledamo isključivo kao na plod visoko razvijene tehnologije, spontano nam se nameće pitanje: Što Crkva ima reći o mas medijima? Zašto ona govori o njima?

Crkva u mas medijima prepoznaje znakove vremena koje treba prihvatiti, očitovati i pravilno vrednovati. Nagli bum koja su izazvala najsuvremenija dostignuća na području komunikacije ima i te kako velik utjecaj na život čovjeka pojedinca i cijelu ljudsku zajednicu. Zbog razorne moći koju može progovoriti i stati na stranu čovjeka koji je u opasnosti. Stoga možemo reći da Crkva u brizi za čovjeka progovara o mas medijima. Samo zbog zaštite čovjeka i njegova dobra.

Analiziramo li povijesni razvoj mas medija tamo od Gutenberga 1437. do današnjih najsuvremenijih kompjutorskih tvrtki, uočiti ćemo da je Crkva od samih početaka dizala svoj glas.

Jedan od prvih službenih dokumenata Crkve je enciklika "Christianae reipublicae solus" u kojoj papa Clement VIII. upozorava na opasnosti koje su zaprijetile poplavom novih knjiga.⁸ U prvim crkvenim pobudnicama jasno se nazire oštra osuda mas medija za širenje nemorala među vjernicima.

3.1. Pretkoncilsko razdoblje

Prateći svekoliki razvoj na području mas medija i uočavajući njihovu opasnost za moralno dobro čovjeka, Crkva u nekoliko navrata diže svoj glas. U pretkoncilskom razdoblju izlazi nekoliko dokumenata i en-

ciklika. Papinske pobudnice, pisma i enciklike ograničavaju se na uporabu pojedinih mas medija.⁹ Silvio Sassi ukratko sažima ono najvažnije izrečeno u prvim dokumentima i enciklikama upućenim u povodu sve jačeg širenja mas medija. Mas mediji, plod ljudske kreativnosti, moraju se prihvatiti kao darovi Božji da bi ljudska zajednica rasla u ljubavi. Crkva ima zadatak poučiti ljude pravilnoj uporabi sredstava društvenog priopćivanja kako im ona ne bi škodila nego koristila. Crkva mas medije mora rabiti kao moguće kanale u prenošenju Radosne vijesti. Stoga mas medije treba promatrati u službi čovjekova dobra, a ne rabiti ih u širenju zla.¹⁰

3.2. Koncilsko i pokoncilsko razdoblje

Uoči otvaranja II. vatikanskog sabora, papa Ivan XXIII. objavljuje svoju encikliku "Mater et Magistra" u kojoj se naziru pozitivni stavovi prema procesu socijalizacije u kojoj vidno mjesto zauzimaju mas mediji.¹¹ Papa uočava da mas mediji ostavljaju sve dublje tragove u suvremenoj kulturi. Stoga Crkvu želi pripremiti na nove izazove.

Drugi vatikanski koncil posvećuje veliku pažnju mas medijima izdajući poseban dokument u kojem se raspravlja o važnosti mas medija i njihovoj ulozi u društvu, Crkvi i evangelizaciji. Dekret "Inter mirifica"¹²

8 "Zdravlje kršćanskog društva nas obvezuje na budnost kako ne bi drskost i strašna sloboda knjige, čija proizvodnja raste iz dana u dan, izazvale naknadne štete (...) posebno se treba boriti protiv kuge koju šire tolike knjige." RAZNI AUTORI, *Nuova evangelizzazione e comunicazione sociale*, Roma, Editrice Rogate, 1991, str. 28.

9 PAPA GRGUR XVI, *Mirari Vos*, 1982. (Papa osuđuje tisak); PAPA PIO XI, *Vigilanti cura* (Enciklika o filmu), 1936; PAPA PIO XII, *Miranda prorsus* (Enciklika o filmu, radiju i televiziji), 1957. Citirano iz: E. SANTOS, *Comunicazione*, u: *Dizionario di pastorale giovanile*, Editrice Elle Di Ci, Leumann (To), 1989, str. 166-167.

10 S. SASSO, u: I. D., *Nuova evangelizzazione e comunicazione sociale*, Roma, Editrice Rogate, 1992, str. 34.

11 PAPA IVAN XXIII, *Mater et Magistra*, 1961, citirano iz: E. SANTOS, *Comunicazione*, u: *Dizionario...*, Nav. dj., str. 167.

12 Usp. *Inter mirifica*, u: DRUGI Vatikanski KONCIL, (latinsko-hrvatski), Zagreb, KS, 1986.

zapravo rekapitulira ono što su prethodni dokumenti izrekli o mas medijima - kolika je njihova važnost u modernom društvu. Ovaj dokument nudi dogmatsko-moralne principe iz kojih izvlači i određene smjernice u pastoralnom djelovanju Crkve. U njemu se jasno kaže kako su komunikacijska sredstva od kapitalne vrijednosti za svaku kulturu. Crkva smatra kako je njena dužnost da ih koristi u evangelizaciji i da odgaja ljude za ispravno korištenje sredstava društvenog priopćivanja.¹³ Dokument ističe apostolsku vrijednost u modernim sredstvima društvenog priopćivanja.¹⁴ Stoga, ako pažljivo čitamo druge dokumente, uočiti ćemo da daju prostora sredstvima društvenog priopćivanja. 23. svibnja 1971. Sveta Stolica objavljuje posebni dokument "Comunio et progressio", koji je već najavljen u prethodnom dokumentu "Inter mirifica". Što donosi ovaj novi dokument? U samom uvodu u dokument istaknuta je njegova svrha: izložiti "doktrinalna načela i pastoralne savjete" (br. 3). Dokument naglašava dublju teološku refleksiju o sredstvima društvenog priopćivanja i naglašava potrebu istinske suradnje sa svima koji upravljaju mas medijima. Poziva sve pastoralne djelatnike da se uključe u proces moderne komunikacije i za nj dostatno osposobe. (Usp. br. 11). Daje niz naputaka kako se otvarati novim mogućnostima koje nude mas mediji. To treba omogućiti na katoličkim učilištima osposobljavajući mlađe naraštaje za suživot s mas medijima (usp. br. 13). Velika pozornost se posvećuje primateljima ili korisnicima mas medija ističući njihovo pravo na primanje i davanje informacija (br. 33-47). Budući da su danas sredstva priopćivanja dostupna širokom sloju ljudi, potrebno je osposobiti sve, a posebno djecu i mlade, za ispravno korištenje dostupnih izvora znanja, informacija ili zabave. "Stoga svi koji se koriste tim sredstvima, bilo kao prenosioci ili primatelji, trebaju biti prikladno poučeni i obrazovani kako bi ta sredstva što bolje mogli iskoristiti" (br. 63). U toj odgojnoj zadaći posebnu ulogu imaju roditelji, odgajatelji i svi odgovorni u raznim odgojnim institucijama. Dokument naglašava da su mas medi-

ji nov izazov na pastoralnom polju Crkve i vidi u njima prikladno sredstvo u širenju Evanđelja. (Vidi br. 126-134.)

Na dvadesetu obljetnicu objavljivanja dokumenta "Communio et progressio" Crkva se pojavljuje s još jednim dokumentom kao pastoralnim napatkom o sredstvima društvenog priopćivanja. Riječ je o dokumentu: "Aetatis novae".¹⁵ Taj dokument se većim dijelom osvrće na temeljne ciljeve sredstava društvenog priopćivanja koje Crkva vidi u duhu služenja (II. dio). Posebno se naglašava uloga mas medija u procesu nove evangelizacije. Uz tradicionalna sredstva i puteve kao što su svjedočanstvo života, katehizacija, osobni dodir, pučka sredstva javnog priopćivanja postala je nezaobilazna u naviještanju vjere i u katehezi. Društvena sredstva priopćivanja mogu i moraju biti sredstva u službi plana Crkve za ponovnu evangelizaciju ili za novu evangelizaciju u suvremenu svijetu (br. 11). Tim dokumentom Crkva poziva sve, a posebno biskupe, svećenike i pastoralne djelatnike da što prije naprave pastoralni plan za društvenu komunikaciju (usp. br. 21). Uz te dokumente koji na poseban način raspravljaju o mas medijima, postoji niz drugih dokumenata, posebno onih pastoralno-katehetskih, koji dotiču problem mas medija i njihov utjecaj u izgradnji nove kulture.¹⁶

- 13 "Katolička Crkva, jer ju je Krist Gospodin ustanovio da donosi spasenje svim ljudima te stoga nagnana nužnošću evangelizacije, smatra da u njezinu dužnost pripada da i pomoću sredstava društvenog saobraćanja pripovijeda i da ljude uči o njihovoj ispravnoj upotrebi. Crkvi dakle pripada naravno pravo da upotrebljava i posjeduje bilo koju vrstu tih instrumenata ukoliko su potrebni ili korisni za kršćanski odgoj i za bilo koje njezino djelovanje u svrhu spasenja duša; a dužnost je svetih pastira da vjernike tako poduče i vode da postizu i pomoću tih instrumenata svoje spasenje i savršenost sve ljudske obitelji." *Inter mirifica*, br. 3.
- 14 *Gaudium et spes*, br. 1; *Lumen gentium*, br. 54, u: DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Nav. dj.
- 15 PAPINSKI SAVJET ZA SREDSTVA JAVNOG PRIOPĆIVANJA, *Aetatis novae*, Nav. dj.
- 16 PAPA PAVAO VI, *Evangelii nuntiandi*, KS, "Dokumenti" 50, Zagreb, 1976, br. 45; IVAN PAVAO II, *Redemptoris missio*, Zagreb, KS, "Dokumenti", br. 37.; IVAN PAVAO II, *Christifideles laici*, KS, Zagreb, 1990, "Dokumenti" 93, br. 44; IVAN PAVAO II, *Sollicitudo rei so-*

Valja spomenuti Svjetski dan mas medija koji je Crkva utemeljila htijući naglasiti njihovu važnost u današnjem svijetu.

Svi spomenuti dokumenti izražavaju majčinsku skrb Crkve u promicanju čovjekova dobra ili pak u zaštiti čovjeka od loših utjecaja koja mogu ostaviti mas mediji. Sveti Otac, na Svjetski dan mas medija 1981. sažima temeljna načela u uporabi mas medija, kako bi - držeći ih se - ostali na strani čovjeka. To čini ovim riječima: "Nikada ne smije biti izmanipulirana istina, zanemarena pravda, zaboravljena ljubav."¹⁷

4. MAS MEDIJI - KANALI ZA ŠIRENJE RADOSNE VIJESTI (Neke pastoralne smjernice)

Da bismo mogli razumjeti moderna čovjeka i analizirati ono što se događa u suvremenoj kulturi, potrebno je shvatiti ulogu mas medija u svemu tome. Moderni čovjek je postao čovjek medija - on gotovo ne može obavljati najbanalnije stvari a da pritom ne rabi neko sredstvo komunikacije. Živeći u takvim okolnostima, ljudi podliježu utjecaju što ga sredstva priopćavanja vrše na religiozno i čudoredno ponašanje, na političke i društvene sustave i na odgoj. ("Aetatis novae", br. 1).

Mas mediji su najvažniji izvor i prenositelj informacija, ali sve više postaju i važan čimbenik u odgojnom formiranju mladih naraštaja. Ovdje želimo dati nekoliko napomena kada je u pitanju religiozni odgoj. Sredstva priopćavanja mogu se, naime, upotrijebiti isto tako da se Evanđelje naviješta kao i da se istisne iz ljudskih srca. (br. 4)

Pitamo se što Crkva može i treba učiniti kako bi mas mediji, "novi znakovi vremena", ostvarivali svoju temeljnu zadaću, a to je: biti u službi promicanja čovjeka i temeljnih moralno-kulturnih vrijednosti?

Što učiniti da mas mediji postanu moderna i efikasna sredstva u širenju Radosne vijesti među ljudima?

Danas se sve više naglašava potreba re-evangelizacije u suvremenom svijetu koji je pod utjecajem sekularizacije zaboravio na svoje kršćanske korijene. To iziskuje prona-

laženje novih i adekvatnih sredstava i puteva kako doći do čovjekova srca. U tom smislu mas mediji mogu biti izvanredna mogućnost da Božja riječ dopre i do onih najudaljenijih. S tim u svezi "Evangeliu nuntiandi" naglašava potrebu uključivanja mas medija u razne oblike naviještanja. "U službi Evanđelja ona su kadra protegnuti gotovo u beskraj područje na kojem se sluša Božja riječ te omogućuju da Radosna vijest dopre do milijuna osoba. Crkva bi se osjećala krivom pred Gospodinom kad ne bi upotrijebila ta moćna sredstva koja ljudski um svednevice čini još savršenijim. Pomoću njih ona poruku koju čuva 'propovijeda na krovovima'. U tim sredstvima ona nalazi uspješni oblik suvremene propovjedanice. Zahvaljujući njima ona je u stanju govoriti masama." ("Evangeliu nuntiandi", br. 45).

Vrlo je važno uočiti duboki odnos između kulture i mas medija. Mediji izriču i oblikuju modernu kulturu, dok kultura rađa oblike, procese, inovacije na području mas medija. Animirati takav oblik komunikacije u kojem će sve više mjesta zauzimati sloboda izražavanja, kreativnosti, evanđeoske vrednote kojima danas prijete opasnost gušenja pod dnevnim bombardiranjem drugih poruka koje se šalju preko mas medija. Jer koliko god je važno da mas mediji budu u službi širenja religioznih sadržaja, isto tako je važno da Crkva dade svoj doprinos kako bi i nereligiozni sadržaji

cialis, Zagreb, KS, 1988, "Dokumenti" 89, br. 46; *Catechesi tradendae*, br. 46.; IVAN PAVAO II, *Centesimus annus*, KS, 1991, br. 41. Dokumenti: CONGREGAZIONE PER L'EDUCAZIONE CATTOLICA, *Orientamenti per la formazione dei futuri sacerdoti circa gli strumenti della comunicazione sociale*, Città del Vaticano, 1986; PAPIŃSKO VIJEĆE ZA DRUŠTVENO PRIOPĆAVANJE, *Pornografia e violenza nei mezzi di comunicazione: una risposta pastorale*, 16/5/1989., *Criteri di collaborazione ecumenica ed interreligiosa nel campo delle comunicazioni sociali*, COMMISSIONE DELLA CEI, *Il dovere pastorale della comunicazione sociale*, 1985. Citirano iz: RAZNI AUTORI, *Nuova evangelizzazione e comunicazione sociale*, Nav. dj., str. 35-38.

17 P. SCAGLIONE, *Il Magistero postconciliare sulle comunicazioni sociali*, u "Vita e pensiero", 72(1989)5, str. 329.

bili u službi izgrađivanja humanijeg svijeta, u širenju istinskih vrednota.

Postoji velika opasnost da mas medije isključivo promatramo kao plod tehnološkog napretka, koji nas iz dana u dan sve više iznenađuje, lišeni svake odgovornosti. Ili da ih jednostavno demoniziramo i čistim moraliziranjem na njih prebacujemo svu odgovornost za širenje nemoralna u našem društvu.

Na nove pozitivne izazove - plodova demokracije - Crkva treba odgovarati spremno, imajući na raspolaganju kompetentne ljude i adekvatne prostore, s kojima će moći uspješno uključiti na TV, radio ili angažiranjem u različitim novinama.

Osobe koje se uključuju u rad mas medija trebale bi imati sluh za zdravu kritiku primatelja kao i pošiljatelja. Valja omogućiti trajan proces osposobljavanja laika dajući im mogućnost da obavljaju svoj posao u skladu s kulturnim standardom. Važna je spremnost za dijalog kako bi on, uzimajući ga u njegovome pozitivnom aspektu, bio doprinos u međusobnom traženju i prihvaćanju, bilo da dolazi unutar same Crkve ili izvan nje.

Valja raditi, svjedočiti životom, odgojno djelovati kako bi svi procesi u komunikaciji postali široko polje razmjene informacija koje će stići do svakog pojedinca i odgajati druge da mogu samostalno odlučivati i kritički se postavljati prema ponuđenim sadržajima. Treba se izboriti za alternativnu i oslobađajuću komunikaciju koja će uspjeti pronaći modele protkane evanđeoskim vrednotama kao odgovor na izazove koji se nude preko mas medija.

Crkva bi trebala voditi brigu o odgoju budućih pastoralnih djelatnika. Valja ih uvesti u svijet komunikacija kako bi se njima što djelotvornije služili. Dokument "Orientamenti per la formazione dei futuri sacerdoti circa gli strumenti della comunicazione sociale",¹⁸ naglašava kako bi svećenici trebali biti voditelji i učitelji za sve primatelje (od djece do odraslih) kroz predavanja, katehezu, propovijedi i to kao savjetnici i duhovni vođe. (Usp. br. 20)

Potrebno ih je senzibilirati i osposobiti za njihovu buduću pastoralnu aktivnost,

posebno one koji imaju namjeru baviti se profesionalno mas medijima kao voditelji, novinari, kritičari, radio i TV spikeri itd.

Crkva treba voditi računa i o prostorima koji su nužni za takvo djelovanje. Potrebno je osigurati prostore gdje će vjernici, unutar Crkve, moći komunicirati putem mas medija. Važno je i kako će izgledati "propovjedaonice za udaljene", kako mas medije naziva kardinal Martini.¹⁹ Takva mjesta trebala bi postati mjesta zajedništva gdje će se ljudi susresti s kulturnim vrednotama i religioznim sadržajima bez komercijalnih pretenzija, konkurencije, egzibicije ili naglašenog profita. "Ne pretendirajmo postati profesionalci u kinematografiji ili teatru, nego ih uzmimo kao važno pomagalo u odgoju većeg broja ljudi, gdje će pronaći svoje mjesto za dijalog i susret, kulturno se obogatiti, osposobljavati se za kritičan stav u odnosu na druge sadržaje što im se nude izvana."²⁰

Zadatak je Crkve uključiti se u procese suvremene komunikacije i pridonijeti da ona postane humanija i autentičnija, poštujući istinitost informacije i dostojanstvo ljudske osobe. Naviještajući autentičnu poruku Isusa Krista, Crkva naviješta događaj koji produbljuje, pročišćava, obnavlja cjelovito ljudsko iskustvo koje se ostvaruje u procesu komunikacije.²¹ Da bi se što istinskije i stvaralačkije događao susret između vjere i moderne kulture, potrebno je da vjernici imaju na raspolaganju adekvatna sredstva kako bi mogli u duhu Evanđelja procjenjivati probleme i događaje koji prate suvremeno društvo. U tom smislu vrlo je važno da u okviru crkvenih zajednica djeluju i funkcioniraju tisak (dnevni i tjedni), izdavačke kuće, knjižare, radio i TV postaje, produkcija kazeta i audovizualnog materijala.

18 ZBOR ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Orientamenti per la formazione dei futuri sacerdoti circa gli strumenti della comunicazione sociale*, Città del Vaticano, 1986.

19 C. M. MARTINI, *Il lembo del mantello*, Milano, Centro ambrosiano, 1991, str. 105-106.

20 *Isto*, str. 106.

21 CEI, *Il dovere pastorale delle comunicazione sociali*, br. 6. Citirano iz: RAZNI AUTORI, *Nuova evangelizzazione...*, Nav. dj., str. 149-162.

jala, kulturni centri itd. Pritom je važna međusobna suradnja u razmjeni informacija i materijala kako bi djelovali što efikasnije i homogenije.

U pastoralnoj brizi Crkve za mas medije treba posvetiti pažnju bolestima koje izaziva preveliko i neracionalno konzumiranje mas medija. Opasnost je, da upravo oni koji najviše kontaktiraju s mas medijima (TV, radio, tisak) osjećaju osamljenost i nisu sposobni ulaziti u dublju komunikaciju s drugima. Čovjek može biti osamljen među najsuvremenijim sredstvima za komunikaciju. Stoga Crkva takvima treba ponuditi susret, nudeći im Riječ koja rađa nadu i ljubav u njihovu srcu. Ljudi današnjeg vremena boluju od žurbe ili nedostatka vremena. Čovjek nema vremena za sebe niti za trenutke tišine gdje bi se mogao istinski susresti sâm sa sobom i tako se pripremiti za susrete s drugima. Slobodno vrijeme je najčešće ispunjeno glazbom, filmom, romanima, revijama, kompjutorskim igrama itd. Nije rijetko da u jednoj obitelji umjesto međusobnog razgovora svaki član uzima novine, sluša glazbu ili gleda film. Na taj način mas mediji ne pridonose zbližavanju i međusobnom obogaćivanju nego razbijanju obiteljskog zajedništva.

Ni najmodernija sredstva društvenog komuniciranja ne mogu zamijeniti osobni kontakt. Komunikacija je susret dviju ili više osoba gdje svaka doživljava vlastitu vrijednost u međusobnom prihvaćanju.

I za kraj važno je još jednom naglasiti kako Crkva ili pastoralni djelatnici moraju biti svjesni koju ulogu mas mediji imaju u suvremenoj kulturi. To posebno vrijedi za svećenike, katehete, odgojitelje i pastoralne suradnike. Ne smije se zaboraviti da vjernici bilo aktivno bilo pasivno sudjeluju u svim oblicima društvene komunikacije koristeći se svim mogućim sredstvima.

Dobro bi bilo oživiti sustavnija i ozbiljna istraživanja u svezi sa suodnosom između evangelizacije i moderne kulture koja je obilježena mas medijima.

U procesu evangelizacije trebalo bi voditi računa o specifičnom jeziku kojim se služe mas mediji i tražiti načine kako preći sadržaje vjere koji bi bili prihvatljivi i

razumljivi današnjem čovjeku. I tu vrijedi katehetsko načelo: vjernost Bogu i vjernost čovjeku, ali u novim okolnostima i na osnovi novih izazova.

5. ZAKLJUČAK

Život današnjeg čovjeka ne možemo zamisliti bez svijeta mas medija. Oni su postali nezaobilazna sredstva u međusobnom ljudskom komuniciranju. Postala su sastavni dio svakidašnjeg čovjekova svijeta i nezaobilazni čimbenik na području znanosti. Od samog početka Crkva je gledala na mas medije kao znakove vremena i plodove ljudskog stvaralaštva koji su odsjaj nedohvatljive stvaralačke moći Stvoritelja svega stvorenoga. Zbog njihove velike moći, kojom mogu utjecati na najšire slojeve ljudi, Crkva u njima prepoznaje moćne kanale za prenošenje Evanđelja u suvremenom svijetu.

Naše društvo doživljava velike političko-gospodarske i kulturne promjene. Nalazimo se u procesu traženja načina kako što prije i što bezbolnije nadići jedno dugo razdoblje neslobode i otuđenja čovjeka u kojem smo se nalazili.

U našem starom društvenom sustavu Crkva nije imala pristup mas medijima. Nakon demokratskih promjena situacija se je izmijenila. Danas nije toliko problem dobiti mjesto i vrijeme u mas medijima. Gotovo da nema grada ili većeg mjesta gdje nema vjerske emisije na radiju ili TV. Crkveni prostori, gdje se odvijaju vjeronaučne pouke, organiziraju seminari ili tribine, sve više su opremljene modernim sredstvima komuniciranja. Gdje je onda problem? Je li dovoljno posjedovati najsuvremenije aparate da bi se komunikacija ostvarila?

Mas mediji su samo sredstva koja mogu posredovati u ostvarivanju komunikacije, ali nikada ne mogu zamijeniti istinskog nositelja i stvaraoca susreta koji se događa u procesu komunikacije, a to je čovjek. Božja riječ je darovana riječ koja poziva čovjeka na susret. Plod tog susreta rađa čovjekovim odgovorom kroz uzdarje i sebedarje. Stoga i najsuvremenija sredstva komunikacije, ako ne dovedu čovjeka do osobnog susreta s

Božjom riječju, nemaju svoju svrhu. Pastoralni djelatnik treba voditi računa o utjecaju mas medija na današnjeg čovjeka, posebno na djecu i mlade, i koristiti se njima koliko je to moguće u datim okolnostima. Jer svi oblici koji podupiru i ostvaruju istinsku komunikaciju među ljudima (TV, radio, film, tisak, umjetnost, poezija) mogu biti idealna sredstva u razvijanju religiozne kreativnosti i inspiracija u katehezi i evangelizaciji. Međutim, uvijek valja biti svjestan da najprije u njemu samome treba

zaživjeti Riječ koju želi prenijeti drugima. U pastoralnom radu veoma je važan, rekli bismo najvažniji, osobni susret sa svakom osobom koja nam je povjerena. Nije najvažnije posjedovati modernu tehnologiju! Iza svakog aparata stoji čovjek. Zato je najvažnije kakav je osobni odnos prema Evanđelju onoga tko se nalazi za mikrofonom ili TV kamerom!

Čovjeka nitko ne može zamijeniti. O njemu, isključivo o njemu, ovisi hoće li i nijema tehnologija progovoriti Božjim jezikom.